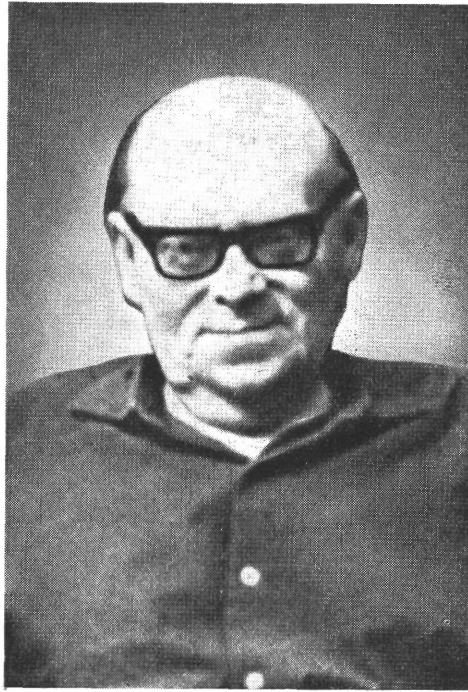

Dezsényi Béla
emlékezete

DEZSÉNYI Bélától úgy búcsúztam augusztus 29-én, hogy ő itthon marad, és én megyek hosszú útra. A következő hét péntekjén Ő, aki itthon maradt, még messzebbre távozott, mint én voltam akkor kéthónapos vándorlásom egyik stációján. Halálának híre csak októberben jutott el hozzám. Nem is igen tudnám ma már szavakba foglalni, milyen mély és keserű volt a gyász, amit a hír vételekor éreztem a jó és tisztelt barát, a legközelebbi munkatárs nem sejtett hirtelenségű távozása fölött. Sok közös gondunk és tervünk volt. A gondokat talán meg fogják velem osztani, akiket arra megkérhetek, a tervek megvalósulásában pedig velünk marad Ő. Neki még ezután is, mindig része lesz kedves tudományát szolgáló munkánkban, annyira hozzáértő okos, érdeklődő és szolgáló szeretetével mindahhoz, ami Munkabizottságunknak és elődjének java tennivalóit alkotja most már több mint tizennyolc éven át. Hiszen most, hogy Ő elment, MÁTRAJ akadémikussal már csak ketten vagyunk azok közül, akik 1954-ben az Akadémia bizalmából a máig folyó munkát elkezdték. Közel két évtized mennyi közös emléke idéződik most fel, de kötelességem most nem ezekről, hanem Róla magáról szólni. DEZSÉNYI Béláról, bátran, és jó munkával elviselt életéről kell megemlékezni.

Budapesten született 1907. május 8-án. Édesapja szövetkezeti tisztviselő volt, nehéz sorsa és világháborús sérülése miatt ötvenévesen halt meg.

DEZSÉNYI iskoláit kitűnően végezte el, és így 1925-ben felvették az Eötvös Kollégiumba. Elvégezte az egyetemet; mint francia szakos tanárjelölt két ízben ösztöndíjat is kapott: 1927-ben és 1929-ben a genfi egyetemen folytatta tanulmányait. 1931-ben megszerezte a tanári képesítést, és bölcsészdoktor lett. Disszertációja címe: *Magyar—svájci szellemi kapcsolatok a szabadságharc idején*. 1934-ben óradíjas tanár lett a budapesti Madách Gimnáziumban, azután fel-

vették az Országos Széchényi Könyvtárba mind díjtalan, később ún. ÁDOB-segélyes gyakornokot. 1940-ben nevezték ki könyvtári segédőrré, 1943-tól a könyvtár hírlaposztályának vezetője.

Az egyetemen modern filológiai tanulmányokat folytatott, tanári oklevele a német és francia szakra szült. Világirodalmi kérdésekkel főleg a svájci francia és német írók magyar kapcsolatainak vizsgálata során foglalkozott; disszertációja, *Magyarország és Svájc* c. könyve és néhány más tanulmánya bizonyítja, hogy a komparatiztika tárgykörében önállóan és elég nagy területet felölelve dolgozott. Életművét mégis más tudományterületen alkotta meg. Már disszertációjától kezdve foglalkoztatták az időszaki sajtóval és annak történetével összefüggő kérdések; azután pedig, hogy a könyvtárhoz került, már beosztásánál fogva is elsősorban hírlapokkal és folyóiratokkal foglalkozott. Idevágó tanulmányai a magyar sajtó történetének minden korszakára kiterjednek. (*A magyar hírlapirodalom első százada, A magyar hírlap útja kiadó és közönség között, Az első magyar képes hetilap, Az időszaki sajtó története a Dunatáj országaiban, A Nova Posoniensia és az újságolvasók a XVIII. században, A magyar hírlapirodalom 1848–49-ben, Kossuth, a forradalmi publicista, A Nemzeti Kör a negyvenes évek irodalmi és hírlapi mozgalmában, Szacsway Sándor és a bécsi cenzúra* stb.) Ezen munkássága alapján 1946-ban a budapesti egyetemen *A magyar időszaki sajtó története* c. tárgykörből magántanárrá képesítették. Vezetése alatt készült a magyar hírlapok és folyóiratok bibliográfiájának összeállítása. Ennek első eredménye, *A magyar sajtó bibliográfiája 1945–1954* címmel 1956-ban jelent meg.

Könyvét (a „Dezsényi–Nemes”-t) és egyetemi meg főiskolai jegyzeteit ma is állandóan használják, ami bennük volt, köztulajdonná vált. „Bírálni lehet, s talán kell is — mondotta ő maga —, de az eltelt 16 év óta biztosan megcsinálták volna jobban, ha olyan könnyű volna. Mikor megírtam, az elemi előmunkák sem voltak meg.” A könyv az egyetem könyvtártudományi szakán és az újságíróképzésben ma is kötelező olvasmány. Arról, hogy a magyar sajtó nem áll elszigetelten, és hogy egyetemes sajtótörténet is van, éppen senki sem vett tudomást előtte. Ezzel és immár 25 éves egyetemi működésével akart a tudománynak — elsősorban a tudományos sajtókutatásnak — leginkább szolgálatot tenni. Hallgatói bizalommal és érdeklődéssel voltak iránta, az egyetem docensi címmel tisztelte meg.

Ide tartozik még, hogy tőle való három nagy lexikon majdnem minden sajtócikke és a hatkötetes irodalomtörténet ilyen tárgyú cikkeinek jó része.

De a fel nem sorolt kb. 60 egyéb megjelent saját munkája közt is legalább 15 nagyobb, egy- vagy több íves tanulmány van. Ezek egy része persze hivatali beosztásával függ össze — de végső soron ahhoz kapcsolódnak sajtótörténeti kutatásai is, hiszen húsz évig vezette az egykori Nemzeti Múzeum Hírlaptárát —, hosszabb ideig, mint bármely elődje KERESZTYTÓL TRÓCSÁNYIIG, talán csak az alapító SZINNYEIT kivéve. A rábízott értékek védelmére építettett egy nagy és két kis vastermet, külön periodika-olvasótermet, megindította a cikk-repertóriumot és a retrospektív hírlap-bibliográfiát. Kellott azért, hogy szorosan vett könyvtári elméleti kérdésekkel is foglalkozzék, s így egész tudományos munkájából nem hagyhatta ki pl. a dokumentációs szabványosításban, különösen a periodika-bibliográfiák és a címrövidítések szabványosításában való részvételét, amelynek részben nemzetközi kihatása is volt. (De különben is, széles értelemben ezek is főtémáját, a sajtótörténetet érintik.) Az utóbbi három évben a Széchényi Könyvtár 1919-től napjainkig tartó történetével is foglalko-

zott; e tárgykörből három tanulmánya készült el, köztük két négy ívnél nagyobb. A könyvtároosság miatt nem szakadt el az irodalmi stúdiumoktól sem, sőt sajtó alatti MÓRA-cikke egyenesen a kettőt köti össze.

Meg kell még említeni a szerkesztésében megjelent kiadványokat és folyóiratokat, köztük elsősorban a *Magyar Könyvszemlé*t. Kis cikkei és az ötvenes évek óta megjelent több mint 70 recenzió egy része nemcsak szorosan vett kutatási területével, hanem szerkesztői munkája aktuális követelményeivel függ össze. Talán nem érdektelen, hogy a *Könyvszemle* régi hagyományához tartozó könyv- és kézirat-történeti cikkek mellett az 1954-ben indult új folyamban adott először — más intézményeket és orgánumokat megelőzve — bő helyet a XX. század sajtótörténetének és közelebbről az „elsüllyedt irodalom” folyóiratainak és kiadóinak. A *Könyvszemle* történetében DEZSÉNYI Béla neve és működése egy fejezetet fog jelenteni. És ez nem csak kegyeletes közhely.

Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyveinek s egyéb kiadványának szerkesztését 1958-ban bízták rá. 7 kötet jelent meg azóta, mégpedig nem kizárólag, sőt nem is túlnyomóan könyvtártani, hanem főleg irodalom- és művelődéstörténeti tartalommal. A nyolcadik és egyben az utolsó általa szerkesztett kötet sajtó alatt áll. Az OSZK szintén általa szerkesztett kiadványai közt nemrég MIKSZÁTH-levelezés jelent meg; előkészítésben áll KRÚDY Gyula levelezése.

Mindezt összevéve, egész munkássága nem csak a sajtótörténetre terjed ki, bár zöme onnan való. Teljes egészében az „irodalomtörténeti segédtudományok v. alaptudományok” címmel lehetne összefoglalni — hiszen helyesen felfogva szerintem a könyvtártörténet és általában a könyvtár szak is ide tartoznék. „Az e téren működők közt — mondotta — ma én vagyok talán korban a legrégibb — eredményekben, ha nem leggazdagabb, de talán nem utolsó.” Ezt a véleményét azonban meg kell változtatnunk. Korban is, eredményekben is tudományában a legelső volt.

Ezek az eredmények teszik élővé emlékét közöttünk; ezeknek őrzésével és érvényesítésével kedves tudományát kell tovább fejlesztenünk, és így megemlékezésünk nem lesz a pillanattal és az élettel tovatűnő szó.

MEZEY LÁSZLÓ